

**IN MEMORIAM NICOLAE URSULESCU
(2 APRILIE 1943-18 IUNIE 2023)**

În data de 30 martie 2023 aula mare a Seminarului de arheologie din cadrul Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” a găzduit o festivitate pentru care s-a dovedit a fi neîncăpătoare. Studenți, masteranzi și doctoranzi și, mai ales, numeroși absolvenți, cadre didactice din cadrul facultății, reprezentanți ai principalelor instituții cu profil istoric din întreaga Moldovă și nu numai, s-au adunat atunci pe a-l aniversa pe profesorul Nicolae Ursulescu la împlinirea vârstei de 80 de ani. Ceremonia a fost extrem de emoționantă și a ieșit din tiparele clasice ale unei astfel de aniversări îndeosebi prin numărul mare de absolvenți ai Facultății, astăzi cadre didactice în școli și universități din întreaga țară, specialiști în muzee și institute de cercetare, care au venit la Iași special pentru a fi alături de Mentorul și Profesorul lor de suflet. La câteva

săptămâni după acea întâlnire extraordinară care a reușit să ne umple tuturor sufletele de căldură, pe 18 iunie, Nicolae Ursulescu a părăsit această lume, pierzând lupta în fața bolii necruțătoare care-l măcina de ceva vreme.

Personalitate de seamă a învățământului superior cu profil istoric din Moldova, profesorul Nicolae Ursulescu a contribuit esențial, cu pasiune, generozitate și dăruire la formarea și dezvoltarea a zeci de generații de specialiști în istorie și arheologie, fie ei studenți, masteranzi și doctoranzi sau profesori pe calea devenirii profesionale, pe parcursul celor aproximativ cinci decenii petrecute la catedră, indiferent dacă a activat la Suceava (la Institutul Pedagogic sau, peste ani, la Universitatea „Ștefan cel Mare”) sau la Iași (la Institutul Politehnic „Gheorghe Asachi” sau la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”).

În egală măsură, numele său se împletește strâns cu istoria arheologiei pre- și protoistorice din spațiul est-carpatic și sud-est european, începând din ultimele decenii ale secolului XX și până în prezent.

Nu îmi propun aici să prezint amănunte biografice din viața Profesorului, deoarece acest lucru a fost făcut de mai multe ori în ultimele decenii¹. Voi evidenția, în cele ce urmează, câteva repere subiective menite să-l evoce în special pe Omul Nicolae Ursulescu și realizările sale de excepție. Evocarea mea se face din perspectiva unei foste studente și doctorande, dar și din aceea de colaborator la realizarea unor proiecte editoriale și expoziționale de excepție.

Eram în anul III de facultate în 1989, atunci când Nicolae Ursulescu a devenit titularul catedrei de Istorie veche și arheologie la Facultatea de Istorie a Universității ieșene, deci am făcut parte din prima sa generație de studenți la *Alma Mater Iassiensis*. În ton cu vremurile, ne-a propus atunci nouă, celor care alesesem să urmăm specializarea Arheologie, un curs de „Istorie a formării poporului român”.

¹ V. Spinei, *Réflexions sur un anniversaire*, în V. Cotiuță, F.-A. Tencariu, G. Bodi (eds.), *Itinera in Praehistoria. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2009, p. 11-13; Idem, *Gânduri la o aniversare: profesorul Nicolae Ursulescu*, în *CercIst*, XXIV-XXVI, 2010, p. 545-549; M. Ignat, *Une reconnaissance bien méritée: l'accordage du titre de Doctor Honoris Causa au professeur Nicolae Ursulescu*, în *Codrul Cosminului*, XVI, 2010, 1, p. 167-171; V. Chirica, *Profesorul Nicolae Ursulescu la vârsta împlinirii*, în *ArhMold*, XXXVI, 2013, p. 376-377; D.-O. Boldur, *Profesorul Nicolae Ursulescu la împlinirea vârstei de 70 de ani*, în *Carpica*, XLII, 2013, p. 25-28; S. A. Luca, *Life and work of Prof. univ. emeritus dr. Nicolae Ursulescu. A model teacher*, în *ActaTS*, XVII, 2018, p. 81-107; E. Satco, A. Niculică, *Nicolae Ursulescu*, în *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. III, P-Z, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2018, p. 731-734; V. Spinei, *Nicolae Ursulescu*, în V. Spinei, D. N. Rusu (eds.) *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, vol. V, S-Z, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2021, p. 398-400; V. Cotiuță, *Magistrul la ceas aniversar*, în V. Cotiuță, F.-A. Tencariu, A. Asăndulesci (eds.), *Fontes Perennitatis. Studia in Honorem Magistri Nicolae Ursulescu octogesimum annum peragentis*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, p. 15-18; B.-P. Niculică, „Cronica de la Iași”. *Profesorul și arheologul Nicolae Ursulescu la 80 de ani*, în *Analele Bucovinei*, XXX, 2023, 2 (61), p. 661-672.

Nu-mi amintesc aproape nimic despre disciplina ca atare, dar am remarcat talentul său oratoric. Profesorul știa să povestească, își tempera tonul și reușea să capteze auditoriul într-un mod normal și firesc. Ne-a învățat că Arheologia are cele mai bune instrumente pentru a studia schimbarea pe durata lungă. Personalitatea sa plăcută și spiritul viu, cuceritor, ne-a atras și ne-a determinat pe mulți să-l urmăm pe teren, în vara anului 1990, atunci când a inițiat cercetările arheologice sistematice din situl Precucuteni de la Târgu Frumos – *Baza Pătule*. Șantierul deschis atunci a constituit pentru aproape două decenii principalul șantier-școală al Facultății de Istorie din Iași, situl pe care generații de studenți de la facultățile de istorie din Iași, Suceava și chiar Cernăuți, au învățat să mânuiască șpaclul și truela și au deprins tainele investigării arheologice pluridisciplinare a unui sit prehistoric. Fiecare campanie de cercetare sistematică era însoțită întotdeauna și de – cel puțin – o zi de periegeze pe care Profesorul le organiza special pentru a ne deprinde cu toate etapele și tipurile de cercetări arheologice pe care le desfășoară o echipă de profesioniști. Li se adăuga, obligatoriu, excursia anuală la Cucuteni, care includea întotdeauna două opriri, una la Muzeu, cealaltă sus pe *Cetățuie*, un adevărat pelerinaj științific rămas în memoria fiecărei generații de studenți. Excursia aceasta a devenit, în timp, un curs condensat și practic de *introducere în arheologie* definitoriu pentru Facultatea de Istorie de la Iași, a cărei organizare continuă și astăzi.

Peste ani, prin jocul hazardului, mi-am finalizat teza de doctorat avându-l drept coordonator științific pe profesorul Ursulescu, sub îndrumarea căruia redactasem și teza de licență. La modul practic, devenirea mea profesională i se datorează în mare parte.

Multe se pot spune despre un dascăl, dar ceea ce îl definește este amprenta pe care o lasă asupra celor pe care-i formează. Alături de cunoștințe, un profesor adevărat transmite mai departe calitățile umane și exigențele sale.

Pentru generații de studenți, masteranzi și doctoranzi, profesorul Ursulescu a fost un pedagog cu har, un model adevărat. Ne-a învățat să gândim, să ne organizăm și să sistematizăm. Să înțelegem că întotdeauna există mai multe perspective și să facem alegeri. Să ne susținem punctul de vedere, să nu renunțăm cu ușurință și, mai ales, să credem în noi, indiferent de ce spun cei din jur. Nu în ultimul rând, ne-a învățat să pierdem cu demnitate și să nu ne risipim energia în lupte cu adversari inferiori. Și toate acestea, cu bonomia sa caracteristică, cu căldură și sufletul deschis.

I-am admirat întotdeauna generozitatea care nu se reducea doar la lucrurile mici. De câte ori aveam nevoie, ne-a permis accesul la biblioteca sa personală în care se regăseau mii de lucrări – multe adunate prin eforturi susținute – și numeroase traduceri din limbi inaccesibile nouă, o peșteră a lui Ali Baba care ne uimea întotdeauna prin resursele sale.

Ne-a sprijinit în devenirea noastră, urmărindu-ne parcursul profesional și ajutându-ne atunci când a fost cazul și circumstanțele au permis, mărinimos și dezinteresat. Uneori avea o încredere în oameni, în situații în care toți cei din jur abandonaseră ideea de a găsi ceva bun într-un personaj sau altul.

Am lucrat alături de dânsul nu doar pe șantiere, ci și la organizarea unei mari expoziții internaționale² și am colaborat la realizarea unor proiecte editoriale extrem de ambițioase, rod al unei munci de echipă³, unele rămase, din păcate, nefinalizate⁴.

Am constatat astfel, și la maturitate, că profesorul Nicolae Ursulescu este exact așa cum ne-a învățat pe noi să fim: dedicat și muncitor, metodic și organizator desăvârșit. Nu în ultimul rând, avea un caracter intuitiv special și era perfecționist, uneori până la exasperare.

Toate aceste calități au făcut ca numele său să se înscrie pentru totdeauna printre cele ale specialiștilor care au adus contribuții esențiale la studierea Preistoriei din România și Europa de sud-est publicând în cariera sa peste 400 de lucrări relevante, dintre care circa 20 de volume.

La modul propriu, în decursul îndelungatului său parcurs științific, preocupările lui Nicolae Ursulescu au vizat întreg neo-eneoliticul de la est de Carpați. Lucrările sale trebuie obligatoriu citite și citate de către oricine este interesat de dinamica și evoluția primelor comunități neolitice de la est de Carpați (culturile Starcevo-Criș și cea a ceramicii liniare). Cercetările sale de la Târgu Frumos și Isaiia au contribuit la evidențierea și conturarea procesului care a permis extinderea și dezvoltarea civilizației Precucuteni, devenind – în egală măsură – esențiale în orice demers științific asupra epocii. În ceea ce privește cercetarea civilizației Cucuteni, aceasta nu ar fi pe deplin înțeleasă fără contribuțiile substanțiale ale lui Nicolae Ursulescu. Acestei civilizații i-a dedicat profesorul ani buni din activitatea sa științifică nu doar prin cercetările de teren, ci și o muncă imensă desfășurată în zeci de ani de documentare și sistematizare a câtorva mii de titluri pentru realizarea unei bibliografii a civilizației Cucuteni, pe care le-a organizat în ultima sa lucrare apărută antum.

² Expoziția Cucuteni – Trypillia: una grande civiltà dell'Antica Europa/ Cucuteni – Trypillia: A Great Civilization of Old Europe, organizată la Palazzo della Cancelleria, Roma, Vatican, în perioada 16 septembrie-31 octombrie 2008.

³ Catalogul expoziției *Cucuteni – Trypillia: A Great Civilization of Old Europe*, Palazzo della Cancelleria, Rome-Vatican, 16 September – 31 October 2008, editorial board: L. Stratulat, N. Ursulescu, S. Țurcanu, F.-A. Tencariu, C. Hriban, Cucuteni pentru Milleniul III Foundation & Hers Consulting Group, București, 2008, 278 p. cu varianta în limba italiană *Cucuteni – Trypillia: una grande civiltà dell'Antica Europa*, Palazzo della Cancelleria, Rome-Vatican, 16 settembre – 31 ottobre 2008, comitato editorial: L. Stratulat, N. Ursulescu, S. Țurcanu, F.-A. Tencariu, C. Hriban, Cucuteni pentru Milleniul III Foundation & Hers Consulting Group, Iași, 2008, 155 p.

⁴ *Enciclopedia Complexului Cultural Precucuteni-Cucuteni/ Tripolie*.

Nicolae Ursulescu a reușit, prin contribuții remarcabile, să fie în multe direcții un deschizător de drumuri.

Afirmația este valabilă atât pentru activitatea de cercetare (este considerat inițiatorul arheologiei preistorice a sării din România; este specialistul care a atras atenția asupra prezenței personajelor androgine în viața spirituală a comunităților Cucuteni), cât și pentru activitatea sa științifică desfășurată la Universitate.

Nicolae Ursulescu s-a numărat printre profesorii Facultății de Istorie din Iași care, imediat după Revoluția din 1989, au inițiat colaborarea cu omologii lor de la Chișinău, și implicit cu instituția pe care o reprezentau. În mai 1990, la inițiativa profesorului Ursulescu, erau prezenți la Iași, profesorul Ion Niculiță împreună cu doi studenți, invitați cu ocazia organizării unei întâlniri naționale a Cercurilor de Istorie Veche și Arheologie. Acel prim moment – memorabil în contextul vremurilor și greu de evocat prin prisma semnificațiilor sale simbolice – a inițiat o colaborare interinstituțională și transfrontalieră care, în decursul timpului, a devenit o constantă a vieții universitare de la Iași și Chișinău.

Aceluiași profesor i se datorează și inițierea unui parteneriat la nivel instituțional cu Universitatea din Bari, extrem de fructuos ca rezultate științifice și pedagogice. Nicolae Ursulescu a fost sufletul acestei colaborări vreme de un deceniu și jumătate. În acest context, și de câte ori finanțele și vremurile au permis, profesorul și-a dus studenții în Europa, la schimburi de experiență, conferințe și congrese internaționale. În vremurile când pentru studenții români o deplasare în străinătate era doar un vis frumos, Nicolae Ursulescu a organizat și inițiat vizite de documentare în numeroase muzee și situri celebre din Europa, susținute financiar prin proiectele pe care le-a coordonat.

În cadrul Facultății de Istorie, una dintre cele mai importante inițiative ale lui Nicolae Ursulescu s-a concretizat în înființarea Centrului Interdisciplinar de Studii Arheoistorice (acronim CISA, în anul 2001) și, subsecvent, a Platformei de formare și cercetare interdisciplinară în domeniul arheologiei (în anul 2006), astăzi Centrul Arheoinvest din cadrul Departamentului de Științe Exacte și Științe ale Naturii al Institutului de Cercetări Interdisciplinare, în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu specialiști și contribuții esențiale la cercetarea arheologică interdisciplinară din România și nu numai. Astfel, proiectele inițiate și finanțările obținute inițial de către, și sub coordonarea profesorului Ursulescu, au permis constituirea la Iași a uneia dintre cele mai moderne și mai performante baze logistice din România, care a reușit să realizeze în decursul timpului numeroase analize și abordări interdisciplinare de actualitate în arheologie.

Nicolae Ursulescu formator și creator de școală a fost un excelent pedagog a iubit cu o pasiune nedezmințită Arheologia avea o tenacitate greu de egalat, specifică unui Berbec din zodiac, cum ne plăcea uneori să subliniem ... îi plăceau

expedițiile și călătoriile, chiar dacă ele se petreceau uneori doar la nivel bibliografic a fost gurmand și amator de vinuri bune mai presus de toate, peste ani, am înțeles că ... toate acestea compuneau o artă, arta de a se bucura de viață și că, direct sau indirect, a reușit să ne-o transmită și nouă.

Dumnezeu să-l așeze în Ceruri!

Sit tibi terra levis!

Senica ȚURCANU